

Romuald Krzyża

1910-1998

Absolwent Wydziału Mechanicznego z 1933 r., oficer łącznikowy przy sztabie gen. Bortnowskiego, nauczyciel na tajnych kompletach, współzałożyciel firmy spedycyjnej Morsped, starszy mechanik.

Urodził się w Gnaszynie, pow. Częstochowa (rodzice Maksymilian i Henryka z Gizieńskich), ojciec był majstrem fabrycznym. Świadectwo dojrzałości otrzymał w częstochowskim Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym im. Henryka Sienkiewicza, a w 1930 r. zdał egzaminy do PSM w Gdyni. Zawarte tam przyjaźnie między Romualdem Krzyżą, Eugeniuszem Sperskim, Jerzym Bagniewskim i Karolem Szulcem przetrwały do końca ich dni.

Po dyplomie, który otrzymał w 1933 r., odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie.

Od 1934 do 1935 r. odbywał praktykę w Stoczni Modlińskiej, a po powrocie do Gdyni pływał na statkach w Żegludze Polskiej, najpierw jako asystent maszynowy na s/s „Hel”, następnie jako II mechanik. W listopadzie 1939 r. był II mechanikiem na s/s „Wisła”, a 10 sierpnia otrzymał powołanie do wojska.

„Wybuch wojny zastał mnie w Toruniu jako oficera łącznikowego przy sztabie gen. Bortnowskiego”¹. Armia „Pomorze” brała udział w bitwie w Borach Tucholskich, obronie Bydgoszczy i w bitwie nad Bzurą pod Łowiczem i Sochaczewem. Ranny w bitwie nad Bzurą, został wzięty do niewoli w Łomiankach i uciekł ze szpitala polowego w Rawie Mazowieckiej.

Wrócił do rodzinnego domu w Częstochowie. „Fikcyjnie zatrudniony byłem jako ślusarz w Oddziale Ost-Bau Industri, którym kierował inż. arch. z Gdyni”². Na tajnych kompletach udzielał lekcji matematyki.

W maju 1944 r. ożenił się z panną Krystyną Zaborowską z Dankowa. Ponieważ narzeczeni mieszkali po dwu stronach niemieckiej wojennej granicy: on w Generalnym Gubernatorstwie, ona na terenach wcielonych do III Rzeszy, ślubu udzielił w tajemnicy zaprzyjaźniony proboszcz, świadkiem był organista. Do kościoła w Kruszynie (Radomskie) pojechali na rowerach, po drodze zbierając konwalie na ślubny bukiet³.

Gdy wojna się skończyła, w maju 1945 r. powrócił do Gdyni i spróbował sił w prywatnej firmie spedycyjnej Morsped. W kwestionariuszu osobowym z lat 50. podawał, że był w niej ekspedientem, tymczasem z akt rejestrowych spółki wynika, że jednym ze współników. Morsped – Morska Spółka Ekspedycyjno-Transportowa zgłoszona została do rejestru sądowego 14 sierpnia 1945 r., adres – ul. Polska, róg Celnej. Przedmiot: „spedycja lądowa oraz zarobkowy przewóz osób i rzeczy za pomocą samochodów i innych własnych środków transportowych oraz spedycja morska, układanie towarów, czyli ich sztauerka, magazynowanie, pośrednictwo w ubezpieczeniu towarów”⁴. Wspólnikami byli m.in.: oficer mechanik Romuald Krzyża, oficer mechanik Henryk Parzychowski (abs. WM z 1939) oraz spedytorzy i maklerzy (w sumie 15 osób). W 1947 r. spółka miała oddziały w Łodzi i Katowicach, ale w 1948 r. została przejęta przez C. Hartwig.

Mieszkał w kamienicy Hundsdorffów przy ul. Starowiejskiej 7, na świąt przyszły córki – w 1945 r. Ewa, a w 1948 r. Hanna. W 1949 r. otrzymał dyplom mechanika I klasy.

W 1952 r. za zgodą Ministerstwa Żeglugi przeszedł do pracy w PKP – zatrudniony na promie kolejowym „Kopernik”. Zrobił to na prośbę serdecznego kolegi z PSM Eugeniusza Sperskiego (abs. WM z 1933), który potrzebował pomocy, by ten stary i rozpadający się prom (podrzutek od Związku Radzieckiego) utrzymać w ruchu. Zgodę na przejście podpisał główny inżynier PLO Józef Bełczowski (abs. WM z 1926).

Niedługo potem Zarząd Promów Morskich PKP został zlikwidowany i Romuald Krzyża wrócił do PLO. Znowu był na s/s „Kościusko”, gdy otrzymał ponowne powołanie na ćwiczenia wojskowe. Dyrektor PLO napisał wówczas do dowódcy Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy prośbę „o reklamowanie od ćwiczeń oficerów rezerwy Wojska Polskiego ppor. rez. Romualda Krzyża. [...]”

Ob. Krzyża jest starszym mechanikiem na statku s/s «Kościuszko» i obecnie nie jesteśmy w stanie dać na jego miejsce innego starszego mechanika, który zadbałby o wyjątkowo skomplikowane mechanizmy, jakie posiada statek «Kościuszko». Wymieniony statek posiada niekompletne maszyny (jedna turbina w remoncie) i obsługiwane niekompletnej maszyny wymaga dużych wiadomości fachowych⁵⁵. Dalej wyjaśniał dyrektor: gdy maszyny będą dwie, to II mechanik da sobie radę i wtedy ob. Krzyża będzie mógł pójść do wojska. W roku następnym sytuacja się powtórzyła i dyrektor słał kolejne prośby o wyreklamowanie: statek powrócił z remontu w Belgii i „jest konieczne, ażeby obsługiwał nowo wyremontowane mechanizmy znający go specjalista i umiejący należycie konserwować je, co zabezpieczy odpowiednią eksploatację statku. Statek obecnie udaje się w daleki rejs do Chin Ludowych⁵⁶”.

W „Charakterystyce” z 1955 r. kierownik Działu Kadr napisał o Romualdzie Krzyży: „Bezpartyjny. [...] W dyskusji dogmaty wiary stawia kontra naszej ideologii. Uczęszcza na szkolenia ideologiczne i zebrania, lecz głosu nie zabiera⁵⁷”.

W 1957 r. w PLO przeprowadzone zostało dochodzenie w związku z nabyciem przez starszego mechanika dwóch samochodów: w grudniu 1956 r. „ob. Krzyża zakupił w Antwerpii samochód marki Adler w drodze wymiany za psa, którego miał na statku, z dopłatą 40 \$. Z powodu złego stanu technicznego wozu i stałych remontów sprzedał auto i na podstawie uzyskanego zezwolenia z Działu Kadr na bezpłatny przywóz kupił samochód marki Ford. Ponieważ oba samochody nabył z własnych oszczędności z dewiz zarobionych na s/s «Kościuszko» w ilości 165 £, postępowanie zakończono⁵⁸”.

W 1957 r. otrzymał dyplom inżyniera budownictwa okrętowego na Politechnice Gdańskiej. Podstawą było: „odbycie studiów wyższych na Wydziale Mechanicznym Państwowej Szkoły Morskiej w Gdyni w latach 1929-1933⁵⁹”.

Był ławnikiem w Izbie Morskiej w Gdyni.

W 1958 r. wyjechał na dwuletni kontrakt na statek „Cleopatra” firmy Khiedieval Mail Line Zjednoczonej Republiki Arabskiej, a od września do listopada 1960 r. był na s/s „Ica-

Na „Cleopatrze”

rai” – zatrudniony przez Granda Cabotagem, Rio de Janeiro – Komisję Brazylijską dla budowy statków w Polsce.

M/s „Długosz”

W 1961 r. poprzez Polfracht, na prośbę armatora statku greckiego bandery libańskiej s/s „Iole”, został oddelegowany do przeprowadzenia go ze Szczecina do Port Saidu. „Armator zobowiązuje się podpisać umowę angażu na okres trwania podróży na warunkach umowy szwedzkiej, z zagwarantowaniem repatriacji do miejsca zamieszkania. Armator jednocześnie zobowiązał nas do zaangażowania I mechanika o możliwie najlepszych kwalifikacjach”¹⁰ – pisał kierownik Działu Frachtowania Węgla Polfrachtu M. Kamieński.

W 1963 r. nadzorował budowę m/s „Długosz” w duńskiej stoczni w Odense i na statku tym pływał przez siedem lat do Chin. W 1969 r. PLO przekazały „Długosza” nieodpłatnie Chipolbrokowi.

Częstym gościem państwa Krzyża był w Gdyni Hieronim Knap (abs. WM z 1931), mieszkający w USA i ożeniony z Angielką, menedżer firmy żeglugowej, chętnie pomagający szkolnym kolegom w otrzymywaniu dobrych kontaktów. Toteż w maju 1969 r. Romuald Krzyża zwolnił się z PLO i został I mechanikiem na kanadyjskim statku m/s „Tropical Plywood”, pływając między Montreal, Nigerią a Republiką Kongo. Pisał do córek: „Popłynęliśmy rzeką do Montrealu. Podróż ciężka, po drodze zwroty i siedem śluz, prawie cały czas manewry. Pierwsze kilka dni są męczące, bo jakkolwiek ten typ silnika znam, to przecież jest tyle innych urządzeń nowych, które trzeba poznać. [...] Spotkała mnie miła niespodzianka, pierwszy oficer jest Polakiem z Londynu, sympatyczny gaduła”¹¹.

Romuald Krzyża, kochający rodzinę, wspólne wędrówki i biwaki pod namiotem, doskonały tancerz, na emeryturę przeszedł w 1988 r. Zmarł 17 maja 1998 r., spoczywa na Cmentarzu Witomińskim.

Źródła: *Kadry morskie Rzeczypospolitej*, tom I, pod red. Jana Kazimierza Sawickiego, wyd. II, Gdynia 2000; *Biografie oficerów Polskiej Marynarki Handlowej z II wojny światowej 1939-1945*, oprac. dr Stanisław Kozak, Gdynia 1989; *Encyklopedia Gdyni*, Gdynia 2006; akta personale PLO.

1 *Biografie oficerów Polskiej Marynarki Handlowej z II wojny światowej 1939-1945*, oprac. dr Stanisław Kozak, Gdynia 1989, s. 54.

2 Akta personalne PLO.

3 Relacja córek Ewy i Hanny.

4 Hasło *Morsped*, [w:] *Encyklopedia Gdyni*, Gdynia 2006, s. 477.

5 Akta personalne PLO.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

8 Ibidem.

9 Dyplom ukończenia studiów wyższych, w zbiorach rodziny.

10 Akta personalne PLO.

11 List w zbiorach rodziny.